

TARIM ÜRÜNLERİ FİYATLARINA DEVLET MÜDAHALESİ VE TÜRKİYE'DE MÜDAHALE FİYAT POLİTİKASININ TARİHÇESİ

Yusuf TUNA
İ.Ü. İktisat Fakültesi İktisat Politikası
Anabilim Dalı

I. GİRİŞ

Ekonomik gelişme için büyük çaba harcayan Türkiye'de tarımsal üretim nüfus artış hızının üzerinde kalmakta ve dışarıdan gıda maddesi ithal etmeyen 7 ülkeden bir tanesi olmak durumundadır. Bununla beraber bu olumlu gelişme tarımsal yapıdaki bozuklukları gizleyememektedir. Özellikle tarımsal nüfus ile üretimde temel faktör olan toprak arasındaki dengesizlik artmakta, diğer fiziki ve kurumsal yapı bozuklukları tarımsal kaynakların verimli ve etkin kullanılmasında olumsuz yönde etki yapmaktadır. Bu bakımdan tarım kesimindeki nüfusun geliri azalmakta ve verimlilikte istenilen ölçüde gerçekleştirilememektedir. Bu sebeplere bağlı olarak tarımın ekonomik kalkınmadaki fonksiyonunu arttırmak ve sözkonusu yapı bozuluklarını gidermek amacıyla sektöre devlet tarafından müdahale edilmektedir.

Türkiye ekonomisinde tarım sektörünün milli gelir'deki payı %20, ihracattaki payı %25, istildamdaki payı %58'dir. Bu bakımdan sektör, ekonomideki yeri ve öneminden dolayı iktisadi kalkınmaya önemli katkılar sağlamaktadır. Türkiye'de sanayi öncelikli iktisadi gelişme tercihinde tarım sektörü rolünü muhafaza etmektedir. Ancak, kalkınmada sanayi önceliği prensibinin ağır basması tarımın kısmen ihmal edilmesine sebep olmuştur. Tarımda uygulanan destekleme ve diğer müdahale politikaları sektörün gelişmesinde etkin sonuçlar ortaya koyamamıştır.

Bugün gelişmiş ülkeler dahil tüm dünyada tarım sektörüne özelliklerinden dolayı müdahale edilmektedir. Özellikle ekili alanların sınırına ulaşılması,

sürekli artan dünya nüfusunun beslenmesi konusunda ortaya çıkan problemler, tarıma müdahale konusunu uluslararası platformlara taşımıştır. Bu bakımdan, tarımsal üretim-nüfus artışı, gelişmekte olan ülkelerin dengeli ve sağlıklı kalkınmaları ile tarımsal üretimleri üzerinde önemle durulmaktadır.

Çalışmamızda tarımın özellikle uluslararası önemine değinerek, Türkiye’de sektöre yapılan müdahalelerin tarihçesine yer verilmiştir. Başlangıcından beri iktisadi gelişmeye büyük katkılar sağlayan tarım sektörüne yapılan müdahale politikalarının bir performansı ortaya konmuştur. Başka bir ifade ile, Türkiye’de uygulanan tarım politikanın genel görünümü çerçevesinde olumlu ve olumsuz yönler belirtilmeye çalışılmıştır.

II. TARIM SEKTÖRÜNÜN ÖNEMİ

Tarım sektörü ekonomilerde ana sektörlerden biridir. Nüfusu beslemesi, diğer sektörlerle kaynak aktarması bakımından özellikle iktisadi kalkınmanın başlangıç aşamasında ekonomiye önemli katkılar sağlamaktadır. Bu katkıları; üretim katkısı, piyasaya katkısı, üretimi faktörleri katkısı şeklinde ana başlıklarıyla ifade etmek mümkündür (1).

Bugün iktisadi kalkınmasını başlangıçta tarım sektöründen aktarılan kaynaklarla gerçekleştiren ülkelerin sayısı çok fazladır(2). İktisadi gelişmesini tamamlayan ülkelerde tarım sektörü aynı fonksiyonunu yine görmektedir. Teknolojinin gelişmesi sonucu tarımda üretim tekniğinin değişmesi üretim ve verimlilikte önemli artışlara sebep olmuştur. Ancak, tarımsal üretimdeki bu artışlar yanında, eksilebilir arazilerin de sınırına ulaşıldığı bir gerçektir. Hemen belirtmek gerekir ki, üretim ve verimlilikteki bu artışlar, gelişmiş ülkelerde entansif tarımın geliştiğini gösterirken, az gelişmiş ülkelerde aynı oranda bir ilerlemenin olduğunu ifade etmez. Bu bakımdan, tarımsal üretim açısından da gelişmiş ülkeler, tarım ürünleri ticareti yönüyle egemen durumdadırlar.

Diğer taraftan bugün 37’si Afrika’da olmak üzere Dünya’nın 90 ülkesinde yetersiz beslenme mevcuttur. 300 milyondan fazlası Asya’da 75 milyonu Afrika’da olmak üzere yaklaşık 400 milyon insan ise, açlık tehlikesi ile karşı

1 Simon Kuznets; Croissance et Structure Economique, Calmann Lévi, Paris, 1972, s.277-288.

2 Akın İlkin; Kalkınma ve Sanayi Ekonomisi, İ.Ü.İ.F. Yay. No:498, İstanbul,1983, s.160.

karşıyadır (3). FAO'nun yaptığı bir araştırmaya göre, üretim tekniği ve üretim sahaları artırılmadığı takdirde 2000 yılma doğru bu açlık ve kıtlık tehlikesi dañada artacaktır (4). Burdanda anlaşılmaktadır ki, tarım ve tarımsal üretim, ekonomilerin iç bünyelerini etkilediği gibi uluslararası piyasalarda da önemli bir yere sahiptir. Günümüzde artık tarım ve tarımsal üretimi iktisadi kalkınmaya katkısı yanında, dış ticaret ve uluslararası piyasalardan bağımsız olarak ele almamak gerekir. Tarımın önemini belirtmesi açısından bu konuyu biraz açmakta fayda vardır.

Özellikle, 1970'li yıllardan sonra, iktisadi kalkınma uluslararası piyasalarda satabileceği tarım ürünlerine bağı olan gelişmekte olan ülkeler, bir dizi ciddi problemle karşılaşmışlardır. Tarım ürünlerinin dış piyasalardaki talep yapısı, ihracat gelirleriyle sanayileşmenin finansmanını karşılayacak ülkelerin bu çabalarını boşa çıkarabilmektedir. Tarımda teknolojik gelişmenin ilerlemesi, gelişmiş ülkelerin bu sektörde kendi kendine yeterli hale gelmesine sebep olmuştur. Uluslararası tercihli ticaret bölgelerinin ortaya çıkışı, ticari düzenlemelerin gelirin uluslararası dağılımını değiştirmesi, gelişmekte olan ülkeleri dezavantajlı duruma sokmaktadır. Bu bakımdan, sözkonusu ülkelerin tarım ürünleri açısından dışa açık olması, kaçınılmaz olarak muhtelif problemleri gündeme getirmektedir (5).

Dış ticaretle iktisadi kalkınma arasındaki ilişkilerle ilgili olarak farklı görüşler ileri sürülmektedir. bunlardan en eski görüş dış ticaret ile iktisadi gelişme arasındaki ilişkiyi vurgulayan mukayeseli üstünlük görüşüdür(6). Bu görüşe göre, tarımda uzmanlaşarak iktisadi kalkınmayı maksimum seviyeye ulaştırmak mümkündür. Bazı düzeltme ve değişikliklerle geçmişte uygulanan mukayeseli üstünlük prensibi, dış ticaretin kalkınma için ciddi bir teşvik sağladığını göstermiştir. Ne var ki, mukayeseli üstünlük teorisinin gelişmekte olan ülkelerde uygulanması son derece sınırlıdır. Çünkü, bu ülkelerin bir çoğu gelirleri düşük olduğundan, mukayeseli üstünlük sağlayacak modernizasyonu kurabilmekten yoksundurlar. Mukayeseli üstünlüğün günümüzdeki savunucuları dış ticarettten elde edilecek dolaylı kazançlar üzerinde durmaktadırlar. Bu

3 Ahmet Şahinöz; Orta Doğu Gıda Pazarları ve Türkiye, Türkiye Stnai Kalkınma Bankası Yayını, İstanbul, 1984, s.5.

4 OCDE; L'agriculture des Pays L'OCDE: Problèmes et Defis des Années 1980, Paris, 1984, s.20.

5 OCDE; Politiques Nationales et Echanges Agricoles, Paris, 1987, s.12.

6 Dominick Salvatore; Economie Internationale, Cours et Problemes, Serie Schaum, Paris, s.18-22.

düşünce de olanlar, dış ticaretin tecrübe, fikir ve adetleri değiştireceği, rekabeti teşvik edeceği, sermaye girişine sebep olacağı, kalkınma için ihtiyaç duyulan sermaye mali ithalatını kolaylaştıracağını ileri sürmektedirler. Bu faktörler ise, dengeli veya dengesiz büyüme ile mukayeseli üstünlük arasındaki ilişkileri ortaya koymaktadır⁽⁷⁾.

Dengesiz büyüme teorisyenleri mukayeseli üstünlük prensibini dikkate almamaktadırlar. Bunlara göre, iktisadi kalkınma uzmanlaşma ile elde edilen kazançlardan çok hızlı büyüyen sektörler yolu ile sağlanmaktadır. Dengeli büyümeyi savunanlar ise, talebin gelir elastikiyetini dikkate alarak, yatırımların sektörler arasında planlı bir şekilde dağıtılması gerektiğini ileri sürerler. Burada yatırımların ileri ve geri bağ etkileri önemli olmaktadır. Tarım sektöründeki yatırımlarda ileri bağ etkileri tarım ürünlerini işleyen tarıma dayalı sanayilerin yatırımları üzerinde, geri bağ etkisi ise, gübre, ilaç ve makine sanayii alanında yapılan yatırımlarda kendini göstermektedir. Bu bakımdan, geleneksel ihracat ürün olan tarım ürünlerinin zayıf bağlantılara sahip olması, iktisadi kalkınmasını bu yaklaşımla gerçekleştirmek isteyen ülkelerin problemlerini ağırlaştırmaktadır.

Diğer taraftan tarımda üretim fazlasının iktisadi kalkınma için zorunlu olması, tarım sektöründeki yatırımların verimlilik konusunu gündeme getirmektedir. Çünkü, kullanılan sermaye ve teknoloji üretim gücünü arttırmaktadır. Dışa açık gelişmekte olan bir ekonomide kalkınma ve dış ticaret ilişkisi analiz edilirken, ihracata yönelik tarım ürünleri ile, iç tüketime yönelik tarım ürünlerinin belirlenmesinde verimlilik önemli rol oynamaktadır⁽⁸⁾.

Görüldüğü gibi, gelişmekte olan ülkelerde, özellikle iktisadi kalkınmanın başlangıç aşamasında tarımın ekonomiye önemli katkısı olmaktadır. Ancak, sektörün geleneksel üretim yapısına sahip olmasından dolayı güçsüz oluşu muhtemel rizikoların da ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bu bakımdan, dengeli ve istikrarlı bir iktisadi kalkınma tarım sektörünün modernleştirilmesi ile mümkün olabilmektedir. Dışa açık strateji uygulayan ülkeler gerek uluslararası rekabet şartlarına, gerekse, iç piyasaya uyum sağlayabilmesi açısından tarım sektörünü geliştirmek durumundadırlar.

Tarım sektörünü geliştirmek sektörün özelliklerinden dolayı devletin müdahalesini gerektirmektedir. Devlet müdahalesi daha çok, üretici gelirlerini.

7 Dominick Salvatore; a.g.e., s.19.

8 Pierre-Guy de Lentdecker; Le Technicien du Commerce Internationale Edition Hommes et Techniques, Paris, 1986, s.22-23.

arttırmak ve sektörün gelişmesini desteklemek amacı ile fiyatlar yoluyla yapılmaktadır. Şimdi bu müdahaleyi gerektiren sebepler üzerinde duralım.

III. TARIM ÜRÜNLERİ FİYATLARINA DEVLET MÜDAHALESİ

Ekonomik sistemleri ve gelişmişlik düzeyleri ne olursa olsun hemen bütün ülkelerde devlet, çeşitli şekillerde ekonomiye müdahale etmektedir. Tarihi süreç içinde, insan ihtiyaçlarının karşılanması tamamen ekonomik sistemlerin işleyişine bırakmanın rasyonel bir davranış olmadığı ortaya çıkmıştır. Bugün, piyasa ekonomilerinde dahi, devlet, çeşitli sebeplerle ve değişik araçlarla ekonomik hayata müdahale etmektedir.

Diğer sektörlerle göre tarım sektörünün nisbi önemi, ekonominin gelişme süreci içinde giderek azalmaktadır. Bir sosyo-ekonomik kanun olarak ele alınabilecek bu vakıanın ortaya çıkmasından ekonomik, sosyal ve kurumsal faktörlerin rolü büyüktür. Bununla beraber, tarım sektörü, dengeli kalkınmanın sağlıklı bir şekilde başarılabilmesi, diğer sektörler için uygun bir pazarın yaratılabilmesi, diğer zaruri ihtiyaç maddeleri üretiminin sağlanabilmesi açısından büyük önemi haizdir.

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, istihdam edilen nüfusun büyük bir kısmının tarım sektöründe bulunması, tarımın gelişmesini bu sektörde faaliyette bulunan kitlenin gelirinin artışı anlamına getirmektedir. Diğer taraftan, sanayileşme çabalarının başarıya ulaşabilmesi, ziraat üretimin miktar ve tür olarak artışına bağlıdır. Çünkü sanayileşme için gerekli olan ithalatın ne ölçüde yapılabileceği, ziraat ürünlerin ne oranda ihraç edilebildiğine bağlıdır.

Tarım sektöründe faaliyette bulunan ekonomik birimlerin gelirlerini arttırmak, tüketicileri korumak, üretim yapısını iyileştirmek, üretim artışı sağlamak, etkinliği yükseltmek ve ziraat ürün fiyatlarındaki dalgalanmaları hafifletmek veya önlemek amacıyla destekleme politikaları uygulamaya konulmaktadır. Diğer bir ifade ile, tarım sektörünün yapısı ve organizasyonundaki bozukluklar, tarım sektöründe arz ve talebin yapısı ile değişmelerinin istikrarsızlığı, kaynakların hareketsizliği, ziraat gelir ve fiyatlardaki istikrarsızlıklar tarım sektörüne müdahaleyi gerektiren sebeplerin başında gelmektedir⁽⁹⁾.

Hayati ihtiyaçların en kaçınılmazı olan ziraat ürünlere devlet müdahalesi,

milattan önceki asırlara kadar önlemektedir. Son yıllara kadar, müdahale, üreticiden çok tüketiciyi koruma amacı ön plana alınarak uygulanmıştır. Ancak, son 60 yıldır ziraî ürünlere yönelik devlet müdahalesi üreticileri korumaya yönelmiştir. Başlangıçta, üretim ve pazarlama konularında etkinliğin sağlanmasına yönelik müdahaleler, özellikle büyük ekonomik krizden sonra, ziraî kredi yapısını düzeltme ve doğrudan fiyatları destekleme şekline dönüşmüştür.

Üreticilere bir fiyat garantisi sağlanması fikri, 1917'de İngiltere'de hububat için geçici olarak uygulamaya konulmuş ve 1930 depresyonundan sonra da tekrarlanmıştır. Bu konuda, batıda ilk muhtevalı kanun 1930 yılında A.B.D.'de parite kavramına dayandırılarak çıkartılmıştır. Diğer bir ifade ile, bu kanunda, 1910-14 dönemi baz alınarak, ziraî ürünlerin reel satınalma gücünün korunması amaçlanmıştır. Fiyat garantileri, hem üretimi teşvik etmek hem de üretici gelirlerini arttırmak amacıyla II. Dünya Savaşı boyunca da yaygın bir şekilde kullanılmıştır.

Ülkemizde üreticiyi korumak amacıyla ziraî ürün piyasasına ilk devlet müdahalesi, büyük ekonomik krizi takiben olmuştur. Bu yıllarda buğday fiyatlarında görülen şiddetli dalgalanmalar karşısında, 3 Temmuz 1932 tarih ve 2056 tarih ve 2056 Sayılı "Buğday Koruma Kanunu" ile tanizim gayesiyle müdahalede bulunulmuştur. Zirâî fiyatlara gerçek anlamda müdahale 1950'lerden sonra yoğun bir şekilde başlamıştır.

Hem gelişen hemde gelişmekte olan bir ülkede, değişik şekillerde de olsa, tarımı destekleme politikaları yaygın bir şekilde uygulanmaktadır. Bu farklılığın temelinde, tarım sektörleri arasındaki yapı değişiklikleri olduğu kadar değer yargılarının farklılığı da bulunmaktadır. Dolayısıyla müdahale sebepleri ve politikaları değişiklik gösterebilmektedir.

Tarım sektöründe (fiyat dolayısıyla) gelirlerin istikrarsız bir seyir göstermesi, fiyat belirsizliğine, iklim belirsizliğine ve değişik devrelerdeki fiyat istikrarsızlığına bağlıdır. Tarım sektöründe faaliyette bulunan ekonomik birimler geçmiş yıllardaki tecrübelerini dikkate alarak, belirsizliklere karşı tavır almaya çalışırlar. Fiyatların düşük (ya da yüksek) olması durumunda ziraî üretimde düşük (ya da yüksek) olmaktadır. Bununla beraber, fiyat ve üretim değişimleri

10 İsmail Bulmuş; Tarımsal Fiyat Oluşumuna Devlet Müdahalesi, Ankara İ.T.İ.A. Yayını, 1978, s.43.

11 İsmail Bulmuş; a.g.e., s.44.

arasındaki gecikmelerden dolayı, üreticileri ve ziraat üretimin biyolojik yapısını fiyat değişmelerini bir kısmının sorumlusu olarak ele almak da mümkündür⁽¹⁰⁾.

İklim belirsizliği fiyat değişmelerinin önemli bir belirleyicisi durumundadır. Kompleks hava değişiminin ölçülmesi zor olduğundan ve iklim değişikliklerinin kontrol altına alındığı düşünülse dahi, diğer değişkenlerin kontrolü ve dikkate alınması mümkün olmadığından iklim değişikliklerinin etkilerini dikkate almak kolay olmamaktadır.

Öte yandan fiyat değişiklikleri, önem dereceleri farklı ziraat ürünlerde daha farklı olmaktadır. Bu değişikliğin derecesi iklimin çıktı üzerindeki etkisine, üreticilerin üretimlerini değiştirmek için ihtiyaç duydukları zamanın uzunluğuna üretimde gerekli olan sabit kapital miktarına ve dünya ürün arzına bağlıdır⁽¹¹⁾.

IV. TÜRKİYE'DE MÜDAHALE FİYAT POLİTİKASININ TARİHÇESİ

A. Cumhuriyet Öncesi Dönem

Osmanlı İmparatorluğunda "miri" arazi düzeni vardı. 17. Yılı kadar devlet toprak mülkiyetini elinde bulunduruyordu. Bu sebeple, toprağın miras yoluyla bölünmesi önlenmiş ve tarım ürünlerinden elde edilen ihtiyaç fazlası ürün devlet giderleri için bir gelir kaynağı olmuştu. Ancak Batı ülkelerinde tarım ürünleri fiyatlarının artması ⁽¹²⁾ sebebiyle, fiyat kontrolü tamamen devletin elinde olmasına rağmen ülkede enflasyonun büyümesine neden olmuştur. Çünkü, dış pazarlarda fiyatların artmasından dolayı ülkede gayri resmi ihracat teşebbüsleri ortaya çıkmıştır. Dış piyasa için üretim yapmak daha kârlı bir duruma gelmişti.

Diğer taraftan, Batı Anadolu, İstanbul ve Trakya gibi merkezlerde tarım ticareti yapan büyük çapta firmalar doğmuştur. Ülkedeki hızlı nüfus artışı ve üretim tekniğinin değişmemesi piyasaya arz edilebilecek ürün miktarında azalmaya sebep olmuştur⁽¹³⁾. Bu da tarımdaki işgücünü azaltmış ve işgücünün topraktan uzaklaşmasına neden olmuştur. Üretici kesim sürekli borçlanırken bir

12 Ali Özgüven, Tarım Ekonomisi ve Politikası, İst. 1983, s.11

13 Ali Özgüven, a.g.e., s.10.

14 Mehmet Ali Kılıçbay, Feodalite ve Klasik Dönem Osmanlı Üretim Tarzı, Gazi Üniversitesi Yayını, Ankara 1982, s.332-353

15 Adem Karacelas, Türkiyenin Hububat Politikasında Toprak Mahsulleri Ofisinin Rolü ve Hububat Üreticisi ve Tüketicilerinin Korunmasındaki Hizmetler, Tarımsal Ürünler Fiyatlar ve Destekleme Politikası Semineri, İzmir Tic.Bor.Yay.No:10 İzmir 1973, s.284-286

taraftan da tefecilik artmıştır.

Toprakların sipahilerin yönetiminden alınarak götürü olarak üreticilere verilmesi kontrol yetersizliği ve tarımsal girdi sağlanmaması köy ekonomisinin çok zayıflamasına neden olmuştur⁽¹⁴⁾.

Osmanlı İmparatorluğu'nda "mirî" toprak düzeni nüfusun artmasına paralel olarak geçimlik ürün ihtiyacının artması ve tarımdan elde edilen devlet gelirlerinin azalması, bunun yanında büyük ticari firmaların doğması şeklinde sonuçlanmıştır.

B. Cumhuriyet Dönemi

1. Plânlı Dönem Öncesi

Kuruluş Yılları (1923-1933)

1923-1929 yılları arasında Türkiye kendine yeterli tarım ürününe sahipti⁽¹⁵⁾. 1925 yılında aşar vergisi kaldırıldıktan sonra tarıma dayalı sanayinin kurulmasına ilk adım atılmıştır. Şeker ve döküme sanayii kurulmuş ve gelişmiştir. Ziraat Bankası çiftçiye ucuz kredi sağlama imkanlarını geliştirmiştir⁽¹⁶⁾. 1927'de Millî Gelirin %67'si tarımdan temin ediliyordu⁽¹⁷⁾. 1928 yılında tarımsal üretimin nüfusa göre fazla olması ve diğer dünya ülkelerinde de bu fazlalığın görülmesi, diğer taraftan 1929 Dünya iktisadi buhranı'nın beraberinde getirdiği sıkıntılar tarımda yansımış neticede hububat ekim alanlarının azalmasına neden olmuştur. Bu azalış 1934 yılına kadar devam etmiştir.

Tarımsal üretimdeki düşüşün büyük boyutlara varması⁽¹⁸⁾ devletin müdahalesini gerekli kılmıştır. 1930'da çalışmalar başlanılmış ve 1931 yılında "Türkiye Birinci Ziraat Kongresi" tertip edilmiştir. Bu Kongrede özet olarak şu konular üzerinde durulmuştur⁽¹⁹⁾.

- Kuru ve sulu ziraat

16 A.S.İloğlu, Türkiye Ekonomi Kur.nun Kuruluşu ve 1929-1983 Yıllarındaki Çalışmalarına Top.Bir.Bkş.Türkiye Eko.Kur.Yayını Seri No:1974/1

17 Z. Hatiboğlu, Cumhuriyetin 50. Yılında Türkiye'de Sanayileşme ve Sorunları Semi. SBF, Ank. 1973, s.1003

18 Necdet Serin, Cumhuriyetin 50. Yılında Türkiye'de Sanayileşme ve Sorunları Semineri, SBF, Ankara 1973, s.1.

19 Asım Süreyya İloğlu, a.g.e., s.39.

- Ziraat aletleri
- Haşaratla mücadele
- Meteoroloji konuları
- Ağaçlandırma siyaseti

Daha sonra 1932 yılında 2056 sayılı “Buğday Koruma Kanunu” ile devlet ilk müdahaleyi yapmış ve 1934 yılında 1928'deki üretim miktarında yeniden ulaşılmıştır.

Devletçi Kalkınma Dönemi (1933-1939)

1929 dünya iktisadi buhranının yarattığı dış güçlükleri ve fiyatların düşmesi nedeniyle, devlet eliyle bir sanayileşme politikası benimsenmiş, 1934'te “İthal İkamesi”ne dayanan “Birinci Sanayi Planı” yürürlüğe konulmuştur. Ayrıca, bazı tarımsal ürünlerin mamül yada yarı mamül hale getirelerek ihraç edilmesi benimsenmiştir⁽²⁰⁾.

Diğer taraftan, 1932 yılına kadar tarım üreticilerini kendi kaderleriyle başbaşa kalmasına el atılmış ve Ziraat Bankası'nca yürütülen hububat alımları yetersiz görülünce 1933 yılında 2303 Sayılı Kanun çıkarılmış ve ürünlerin alınması ve depolanmasına ilişkin mevzuat genişletilmiştir. Bu durum daha sonra Ziraat Bankasının imkanlarını aşınca 3460 Sayılı Kanun hükmünce 24.06.1938 tarihinde kabul edilen 13.7.1938 yürürlük tarihli 3491 sayılı Kuruluş Kanun'na göre Toprak Mahsulleri Ofisi (T.M.O.) kurulmuştur. T.M.O. Bakanlar Kurulu'nun tesbit edeceği fiyat üzerinden, üretici bölgelerde alımlar yaparak fiyatı kontrol etmekle görevli kılınmıştır.

Savaş Yılları (1939-1945)

Savaş yıllarında ordudaki asker sayısı çok artmıştır. “Genç erkeklerin askere alınmasıyla bu dönemde tarım ürünleri üretimi baltalanmıştır”⁽²¹⁾. Bir milyona yaklaşan ordunun beslenebilmesi ve üretimin aksaması tarımsal ürün kıtlığına yol açmıştır. Bu nedenle T.M.O. önceleri sadece buğday alımı ile

-
- 20 Selçuk Trak, İktisat Tarihi, Bursa İ.T.İ.A. Yayın No: 5, 1973, s.478.
 - 21 İsmet Tayşi, Tarımın Yapısı ve Yeniden Düzenlenmesi Türkiye, 2. İkt.Kong.Tar.Kom.Tebliğ, s.5.
 - 22 Adem Karacılmas, a.g.e., s.292.
 - 23 İ. Tayşi, a.g.e., s.6.

görevlendirilmişken 27.10.1939 tarihinde arpa ve yulaf, 28.11.1940 tarihinde çavdar, 25.4.1941 tarihinde mısır, 13.08.1942'de de pirinç alımına başlamıştır⁽²²⁾. Bunun yanında ofis hayvanı ve nebati yağ alımı, Et ve Balık Kurumu'nun Kurulması konularında üstlenmiştir.

Bu dönemde tarımsal üretim T.M.O.'nin aracılığı ile tamamen devletin eline geçmiştir. Fiyatlar tamamen devlet kontrolünde idi. Tarımsal ürün talebi çok yükselmiş, bazı bölgelerde gayri resmi karaborsa fiyatlarını büyük boyutlara ulaştığı olmuştur.

Savaş Sonrası (1945-1950)

Savaş yıllarında devletin elinde biriken hububat miktarının savaş sonrasında bir kısmı ihraç edilmiş, elde edilen gelir ve dövizlerle ne yazıkki kalkınmak için verimli yatırımlar yapılamamıştır.

Ancak Türkiye'de tarım ürünlerine talebin arttığı bu dönemde tarım kesiminde bazı organizasyonlara gidilmiştir. Türkiye Zirai Donatım Kurumu kurulmuş, 4733 Sayılı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ile 4753 Sayılı "Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu" ile 4785 Sayılı "Orman Kanunu" yürürlüğe konulmuştur⁽²³⁾.

Devletin tarım politikasında savaş somasında da fazla bir değişme olmadığından yine çok yükselmiştir. Devlet tüm tarımsal ürünleri kurumları aracılığıyla satın almaktaydı. Bu nedenle tüketici kesimde savaş yıllarında görülen kıtlıkta fazla bir değişme olmamıştır.

1950-1960 Dönemi

Devletçilikten çok özel girişimcilğe ağırlık verilen bu dönemde devlet, sadece sosyal, teknik ve altyapı yatırımlarını üstlenmiş durumdaydı. Daha çok sanayileşmenin hedef alınması ve sanayileşmesini özel sektör eliyle yapılmasının amaçlanması yanında, Devlet, tarımsal ürün alımına yine kurumları vasıtasıyla müdahale etmiştir.

Ancak önceki dönemlerdeki gibi tarımsal ürünlerin resmi kurumlar aracılığı ile tamamının alınması yerine, üreticiyi koruma amacına yönelik bir tarıma

23 İ. Tayşi, a.g.e., s.6.

24 Rauf Arıkan, Tarımda Destekleme Politikası, Türkiye 2. İktisat Kongresi, Tarım Komisyon Tebliğleri, Cilt V, DPT, yay. No: 1783, Ankara. 1981, s.757.

25 Rauf Arıkan, a.g.e. s.756.

müdahale politikası izlenmiştir.

Özel Teşebbüse ağırlık veren politika, 1954 yılında hasatın kötü gitmesi nedeniyle yavaş yavaş devletçiliğe doğru kaymaya başlamıştır. Çünkü 1954 yılından soma Türkiye hububat ve diğer gıda maddelerini ithal eder duruma düşmüştür⁽²⁴⁾. İhracat azalmaya başlamış, dış borçlar artmıştır. Diğer taraftan tarımda kredi muslukları gerektiğinden fazla açılmış ve buna bağlı olarak krediler hızla arttırılmış ve bundan dolayıda enflasyon oram yükselmiştir. Bu nedenle ithalatta "Liberasyon" durdurulmuş ve 1956'da "Milli Koruma Kanunu" yürürlüğe konularak iktisadi hayat kontrol altına alınmaya çalışılmıştır.

"..... bu dönem tarımını simgeleyen süratli traktörleşmenin ekili araziyi genişletmesi şeklinde karakterize edilebilecek bu dönem "enflasyoncu büyüme yılları" olarak anılmaktadır⁽²⁵⁾.

Genel ekonomi düzeyindeki değişmelere bağlı olarak tarım sektörünün de bundan etkilenmesi tabiidir. Ancak genel görünümüyle 1950-60 dönemi tarımın extansif bir şekilde gelişme gösterdiği bir dönem olarak kabul edilmektedir⁽²⁶⁾.

2. Planlı Kalkınma Dönemi

1950-1960 döneminde edinilen tecrübeler çerçevesinde devletin ekonomik hayata daha etkili müdahale etmesi felsefesinden hareket edilerek yeni bir iktisadi kalkınma düzenine geçilmiştir. Türk ekonomisi 1960'lı yılların başından itibaren "Planlı Kalkınma Dönemine"ne girmiştir. Devletin iktisadi ve sosyal faaliyetleri 5'er yıllık planlar ve yıllık programlar içerisinde yürütülmeye başlanmıştır.

Bu dönemde tarımsal ürünlerde bir artış görülmesi yanında tarımda verimliliğin düşmesi devletin üreticiyi teşvik ve kredi yönünden desteklemesini gerekli kılmıştır. Özellikle tarım ürünleri ihracatını gözönünde bulundurarak, tarımsal ürünlerin üretimine ve desteklenmesine ayrı bir önem verilmiştir.

Devletin tarım politikasını ve genellikle destekleme alımları şeklindeki müdahale uygulamalarını 5'er yıllık kalkınma planları çerçevesinde özet olarak açıklamaya çalışalım.

26 İ. Tayşi A.g.e., s.8.

27 DPT, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı s.145, 186, 496, 498.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)

Tarımda verimliliği arttırmak için tarımsal girdi kullanımına ağırlık verilerek üreticiye gübre ve iyi tohumluk gibi maddelerin ucuz teminini sağlayacak ve üreticinin menfaatlerinin gözönünde bulundurulacağı bir müdahale fiyat politikasının uygulanması öngörülmüştür⁽²⁷⁾.

Tarımsal ürün üreticilerinin sosyal ve ekonomik düzeylerinin iyileştirilmesi için, ürünlerine destekleme politikası aracılığı ile müdahale edilerek bir gelir transferi sağlamak amacı hedef alınmıştır.

Devletin tarımsal ürünlere müdahalesi (Destekleme Politikasıyla) enflasyonu arttırıcı özelliği gözönünde bulundurularak genel fiyatlarda meydana gelebilecek yükselmenin devletin tarım ürünlerine uyguladığı fiyattan başlamaması ilkesi benimsenmiştir.

Tarımda koordinasyonunu sağlanması ve üreticileri teşkilatlandırmak için kooperatifleşmeye gidilmesi. Ayrıca kredi ve pazarlama kolaylıkları sağlanması, "Milli Gıda Stoku Müessesesi" kurulması, küçük merkezlerde ürünün satın alınması ve depolanması için tedbirler alınması öngörülmüştür.

I.B.Y.K.P. Dönemindeki gelişmeler şu şekilde olmuştur⁽²⁸⁾.

Bitki ürünleri için öngörülen hedefler konuya göre değişmekle birlikte tam olarak gerçekleştirilememiştir. Temel ürünlerden buğday ve yağlı tohumlar iç tüketimi karşılayamamıştır. Ancak planın son dönemlerinde yağlı tohum ürünlerinde önemli gelişmeler olmuştur. Yaş sebze ve meyve plan hedeflerinin altında kalmış, fakat narenciye üretimi artmıştır. Pamuk, şeker pancarı gibi endüstri ürünleri ise plan hedeflerini aşmıştır⁽²⁹⁾.

Destekleme fiyat politikası çerçevesinde basın ve yayım vasıtasıyla verim gücü yüksek iyi tohumluk kullanma anlayışı yerleşmiştir. Bu nedenle pamuk ve ayçiçeğindeki önemli gelişmeler diğer ürünlerde de aynı uygulamayı teşvik etmiştir.

Yine destekleme politikasında ağırlık verilen kimyevi gübre kullanımı hedefin %35'ini aşmıştır. Ancak, kullanılan toplam gübre miktarı ihtiyacı

28 İ. Tayşi, a.g.e., s.6.

29 Rauf Arıkan, Tarımda Destekleme Politikası, Türkiye 2. İktisat Kongresi, Tarım Komisyon Tebliğleri, Cilt V, DPT, yay. No: 1783, Ankara. 1981, s.757.

tamamen karşılayamamıştır. Toprak işleme ve tarım tekniklerinde görülür bir şekilde ilerleme olmamıştır. Mesela 515 bin arazinin sulanması öngörüldüğü halde bunun ancak 200 bin hektarı sulanabilmiştir.

I.B.Y. Plan tarımsal alandaki gelişmeyi esas alarak teknolojik gelişme ve arazi kullanımında yapılacak değişmeye bağlanmıştır⁽³⁰⁾.

Diğer taraftan başlanmış bulunan teknolojik gelişme tarımsal kaynaklardan daha iyi yararlanmayı mümkün kılacak ölçüye ulaşamamıştır.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

Tarımda üretim tekniğinin modernleştirilmesi, üreticiye üretim tekniklerini daha ucuza maledilmesi cihetine gidilmiştir. Tarıma müdahalenin sadece fiyatlar açısından yapılmasının faydaları yanında zararlarının ortaya çıkmasının getirdiği olumsuz sonuçlar neticesinde, üretimin artırılması ve üreticinin gelisinin artması üretim tekniğinin yenileştirilmesine bağlıdır.

Fiyat politikası yeniden gözden geçirilerek fiyat dalgalanmaları karşısında üreticinin menfaatlerinin daha etkili korunması öngörülmüştür.

Müdahale politikasında özellikle bazı ürünlere ağırlık verilmiştir. (Özellikle ihracat imkanları olan ürünler) Bu suretle ürünlerin verimi ve kalitesi artırılmış olacaktır. Ekili alanların daha yararlı ve entansif bir şekilde kullanılması sağlanarak üreticilerin gerçek gelirlerini arttırmak ve arz dalgalanmalarının yol açabileceği fiyat kararsızlıklarının önlemek amacına gidilmiştir.

Özellikle ihracat ürünlerinin dış pazarlardaki fiyat dalgalanmalarından fazla etkilenmesinin önüne geçiyerek önlenmesi planlanmıştır.

Tarım sektöründe kullanılan krediler üreticilerin üretim kapasiteleri gözönüne alınarak kullanılacak ve dağıtım işlemi kooperatifler aracılığı ile yapılacaktır.

II. Plan Dönemindeki gelişmeler ise özet olarak şu şekilde olmuştur:⁽³¹⁾

Bitki ürünlerindeki artış %4.2 dolayında gerçekleşmiştir. Hububat, bakliyat ve endüstri bitkileri üretimi plan hedefinin gerisinde kalmıştır. Buğday üretimi plan hedefinin üzerine çıkmış, ancak, bazı yıllar hava şartlarının tesiriyle üretim

30 Rauf Arıkan, a.g.e. s.756.

31 DPT, IV, Beş Yıllık Kalkınma Planı.

iç talebi karşılayamamış ve ithal ihtiyacı doğmuştur.

İhracatta genel olarak bir gelişme olmuştur. Endüstri bitkileri ve taze meyve ve sebze ihracatı artmıştır. Yılda %2.7 oranında öngörülen endüstri bitkileri ihracatı %4.7 olarak gerçekleşmiştir.

Bu dönemde iyi vasıflı tohum kullanımı daha da yaygınlaşmış. Sulama ve modern girdi kullanımuna ağırlık verilerek üretim artırılmıştır.

Destekleme politikası çerçevesinde öngörülen hedefler, amaca ulaşma açısından biraz başarılı olmuşsa da genel olarak fazla bir ilerleme kaydedilememiştir.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı

Bu dönemde de tarımsal üretimi geliştirmek, ileri bir teknoloji kullanarak verimliliği ve ürün kalitesini yükseltmek, tarımın genel ekonomiye katkısını arttırmak amaçlanmıştır.⁽³²⁾

Pazarlama faaliyetlerinin daha iyi yapılması için gerekli altyapı tesisi ve ulaştırma kolaylıkları üzerinde durulmuş. Pazarlama birimlerinin ve kredi uygulamasından daha etkili sonuçlar elde edilmesi hedef alınmıştır.

Kredi ve finansman kaynaklarını zorlamamak ve gereksiz stok birikimlerini önlemek için destekleme fiyatları ürünlerin özelliğine göre ekimden ve hasadından önce belirlenerek enflasyonist baskıyı asgariye indirmek. Destekleme alımlarında iktisadi ve sosyal amaçlar gözönüne alınarak ürün destekleme fiyatları yörelere, ürün kalitesine ve satın alınacak miktara göre farklılaştırılmıştır.

İç ve dış pazarlar devamlı izlenerek ihraç ürünlerinin rekabet şartlarını korumak, üreticiye adil ve istikrarlı bir gelir sağlamak, tüketiciyi yüksek fiyatlar karşısında mağdur etmek. İhraç ürünleri fiyatları dış pazar fiyatlarının durumu gözönüne alınarak belirlenecektir.

Desteklenen ürünlerde belirli bir kalitenin korunması şartı aranacaktır.

Üretimi teşvik edilen ürünlerde fiyat diğer ürünler karşısında daha yüksek ve avantajlı bir şekilde tesbit edilecektir.

İhtiyaçtan fazla üretilen ürünün bazı olumsuz sonuçları gözönüne alınarak

32 Yeni Strateji ve Kalkınma Planı III. Beş Yıl. s. 209-226-228, DPT, Yıllık programlar.

başka bir ürünün üretilmesi için teşvik tedbirleri alınacaktır. Böylece yeterince talebi olmayan ürünler destekleme kapsamı dışında bırakılmış olacaktır. Bu bakımdan lüzumlu hallerde üreticiye üretimden vazgeçme karşılığı olarak bütçeden doğrudan sübvansiyon verilmesi imkanları gözönüne alınacak.

Tarım sektörüne ucuz girdi sağlayabilmek için imkanlar araştırılacaktır.

III. Plan dönemindeki gelişmeler ise şu şekilde olmuştur:

III. Plan döneminde tarım üretimi için yılda ortalama % 4.5 oranında bir artış öngörülmüş ve % 4.2 oranında bir büyüme hızı gerçekleşmiştir.

Kimyevi gübre, sulama, makineleşme ve iyi tohumluk kullanımında plan hedefleri aşılmıştır. Bu sebeple plan hedeflerine ulaşılamamışsada tarımsal üretim miktarında bir artış görülmüştür (33).

Bu dönemde tarım ürünleri fiyatlarında önceki plan döneminde olduğu gibi fazla bir gelişme olmamıştır. Destekleme amacıyla uygulanan fiyatlardaki artışlar, genel fiyatlardaki artışların gerisinde kalmıştır. Destekleme alımları ve fiyat uygulamaları, üreticinin gelir istikrarını koruyacak, devlete fazla ağır yük getirmeyecek şekilde gelişmemiştir.(34)

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı

Tarımda destekleme politikası tarımsal üretim planlamasının etkili bir aracı olarak kullanılması, tarımsal üretimde hedefleri gerçekleştirecek dar ve orta gelirli üreticileri koruyan bir amaç doğrultusunda uygulanacaktır.

Destekleme politikasının yanında tarım kesiminde eğitimin, artırılması, örgütlenme ve teknolojik gelişme imkanlarının araştırılması hedef alınmış düşük faizli kredi ve ucuz girdi sağlayarak fiyat dışı destekleme araçlarının geliştirilmesine ağırlık verilecektir.

Destekleme politikasıyla enflasyonist bir etkinin ortaya çıkmaması için normalin üzerinde fiyat tesbit etmemek, gelir dağılımını küçük üretici aleyhine döndürmemek ve açık finansmana gitmemek esas alınacaktır.

İhracata konu olan ürünlerin alım fiyatlarının tesbitinde dünya piyasalarındaki fiyatlar ve muhtemel fiyat dalgalanmaları gözönünde

33 DPT, IV. B.Y.K.P. s. 331

34 DPT, IV.B.Y.K.P. s.122

bulundurulacak, üreticinin fiyat istikrarsızlıklarından doğan zararlarını karşılamak için bir fon kurulması planlanmıştır.

Destekleme fiyatları ürünün özelliğine göre ekimden veya hasat döneminden önce açıklanacak.

Pazarlama imkanlarının geliştirmek amacıyla aracı kuruluşların azaltılması üretici ve tüketici kooperatiflerini imkanları genişletecek. Pazarlama kolaylıkları sağlamak için gerekirse üretim yörelerinde depolama sistemine gidilecektir.

Önceki plan dönemlerinde olduğu gibi, bu dönemde de tarımsal üretimde plan hedefleri aşılamamıştır. Ancak, fiyat ve gelir istikrarını sağlamak ve gelir dağılımını iyileştirici yönde, ucuz ve yeterli girdi, kredi gibi fiyat dışı destekleme araçlarının kullanılmasına ağırlık verilmiştir. Ayrıca, teknolojik gelişme, eğitim, teşkilatına gibi konularda az da olsa bir ilerleme kaydedilmiştir.

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

Ana hatları itibariyle Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planında da, diğer planlardaki hedefler öngörülmüştür. Ancak, Beşinci planın kapsadığı dönemde Türkiye'de bir iktisat politikası değişikliğine gidilmiş ve tarım sektörü ile ilgili düzenlemelerde yeni iktisat politikası çerçevesinde ele alınmıştır. Bu sebeple, planda öngörülen ana hedef ve esaslardan çok, yıllık programlarda öngörülen hedefler gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

1980 sonrasında uygulamaya konulan yeni iktisat politikasında (İhracata Yönelik Strateji) sektörlerin sözkonusu politikaya uyum sağlamaları açısından bir nevi fedakarlık yapmaları beklenmiştir. Çünkü, yeni strateji temelde bir yapı değişikliğini öngörmekteydi. Ancak hemen belirtmek gerekir ki, ekonomide bütün sektörler yeni perspektifle ele alınırken tarım sektörü için diğer planlardan çok farklı bir şekilde ortaya bir yeni strateji konamamıştır. İhracatı ön plana alan yeni iktisat politikası çerçevesinde program hedeflerinde tarım ürünleri ihracatının artırılmasına ağırlık verilmiştir. Bu arada tohum ithali serbest bırakılmış, tarım teşkilatında yeni bir düzenlemeye gidilmiş, tarımda teknoloji ve diğer girdilerin kullanımına ağırlık verilmiştir⁽³⁵⁾

Tarım ürünleri ihracatının yılda ortalama % 9,1 oranında artırılması

öngörülmüştür. Tarım ürünleri ihracatının özellikle Orta-Doğu ve Avrupa Piyasalarına yapılabilmesi için gerekli tedbirlerin alınması hedeflenmiştir. Tarımsal üretimin ise yılda ortalama % 3.0 oranında artırılması hedef alınmıştır. Tarımda verimliliğin artırılması, ürün deseninin çeşitlendirilmesi ve teknoloji kullanımının sağlanabilmesi amacı ile, sulama alanlarının genişletilmesi ve diğer altyapı hizmetlerinin geliştirilmesi hızlandırılacaktır. Destekleme politikası çerçevesinde üreticiye ucuz girdi sağlanması ve üreticilerin fiyat artışlarından etkilenmemesi amacı ile tedbirler almak. Verimlilik, artışı sağlanabilmesi için, entansif tarım tekniklerinin uygulanabilmesi, maksadı ile, tarım araç ve gereçlerinin üretimde kullanılabilmesi için, üreticilere teşvik kolaylıkları sağlamak. Gübrelenen arazi miktarını arttırmak. Her türlü tohum ithali yapılmasının serbest bırakılması öngörülmüştür (36). Diğer taraftan destekleme kapsamına alman ürünlerin sayısı azaltılmış ve yaygın üretici kitlesini ilgilendiren, ülke genelinde önemi olan ürünlerin desteklenmesine ağırlık verilmiştir.

V. SONUÇ VE ÖNERİLER

Tarım sektörüne müdahale, daha çok destekleme politikası adı altında fiyatlar yoluyla yapılmaktadır. Tarım ürünleri fiyatları tarım sektörünün kendine has özellikleri sebebiyle, devlet müdahalesini gerekli kılmakta ve hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde devlet tarafından desteklenmektedir. Ülkemizde de tarım kesimini fiyatla desteklenmesi ekonomik ve sosyal yapının bir gereği olarak üzerinde durulması gereken önemli bir konudur. Türkiye'de bu konuda uygulanan politikaların bir değerlendirmesini yapmak güçtür. Ancak, sözkonusu politikaların gerek üretici ve gerekse tüketici açısından yeterince etkili olduğu ve her zaman yararlı sonuçlar verdiği söylenemez.

İstakrarsız olan zirai ürün fiyatlarının tarım dışı sektörlerdeki ürün fiyatlarına nisbetle daha düşük olması sonucunun ortaya çıkması, zirai ürünlere madahaleyi gerektiren başlıca sebepler arasında en önemlilerini teşkil etmektedir. Destekleme fiyat politikası üzerinde yapılan değerlendirmeler ise tarıma müdahaleyi gerektiren sebeplerin ortadan kaldırılması için gözönünde bulundurulması gereken en son politikanın ancak fiyat destekleme olduğunu göstermektedir. Çünkü, destekleme fiyat politikasının, uygulama sonuçları dikkate alındığında, sathi ve kestirme bir politika olduğu anlaşılmaktadır. Diğer taraftan sözkonusu politikanın yelpazesi gittikçe açılmak zorunda kalmaktadır.

36 DPT; Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Destek Çalışmaları,
DPT; Yıllık Programları.

Mesela 1964'te sadece hububat, tütün, çay ve şeker pancarı müdahale kapsamında olduğu halde, son yıllarda bu sayı 30'un üstüne çıkmıştır.

Destekleme fiyat politikası fiyat istikrarı yanında eğer çok iyi kullanılırsa üretime de olumlu açılardan yön verecektir. Üretime fiyatlarla yön verebilmek için fiyatlar üzerindeki değişikliğin arz üzerindeki etkisini çok iyi tahmin edilmesi gereklidir. Ancak, yaptığımız analizlerde politikanın, zirai üretim üzerinde fazla etkili olmadığını görmekteyiz. Diğer taraftan, ürün bileşimi üzerinde de fazla tesirli olmamıştır. Başka bir ifade ile pohtika, üretimin artırılması yönünde sathi ve göstermelik bir politika olmaktan öteye gitememiştir.

Öte yandan tarımda çalışanların hayat seviyelerini yükseltmek için sadece destekleme politikası yeterli değildir. Çünkü destekleme politikası ile zirai ürün fiyatları gerek farklı mevsimlerde gerekse yıldan yıla bir istikrara kavuşsa bile, bu, gelirlerde de bir istikrarın olacağını göstermez. Zira, destekleme sonucunda fiyatlarda istikrar sağlanırken King Kanunu bu defa tersine işleyecek ve hava şartlarının iyi gitmesi halinde, üretimin bol olduğu yıllarda zirai gelir artacak, üretimin kıt olduğu yıllarda zirai gelirden bir düşme görülecektir. Ülkemizde zirai üretimin büyük ölçüde tabii şartlara bağlı olduğunu gözönüne alırsak gelirlerdeki yıllık dalgalanmaların ne kadar büyük boyutlara vardığını kolayca anlamış oluruz.

Destekleme fiyat politikasının yukarıda izah etmeye çalıştığımız hatalı yönlerinin iyileştirilmesi hususundaki kanaatlerimiz ise şunlardır:

i. Destekleme alımları bir kararname ile ve ilgili kuruluşlar aracılığı ile yapılmaktadır. Oysa fiyat destekleme ile fiyatları dolaylı yoldan (maliyetleri düşürmek suretiyle) etkileyen birçok araçların uygulanmasında bir koordinasyona gidilmediği gibi, bu araçların kendi aralarında bile koordinasyon sağlanamamaktadır. Bu bakımdan fiyatlar üzerindeki dolaylı ve dolaysız bütün destekleme araçları arasında uyum sağlamak, uzun dönemde fiyat desteklemeyi gerektiren sebepleri yavaş yavaş ortadan kaldırmaya yönelmek gereklidir.

ii. Destekle fiyatları genellikle hasattan sonra ilan edilmektedir. Bu durumda üretici üretimini planlarken bir önceki yılın fiyatlarını esas alarak hareket etmektedir. Destekleme politikasının en önemli amaçlarından biri üretimi yönlendirmek olduğuna göre ve bu da gerçekleştirilmek isteniyorsa; fiyatlar hasattan önce ve garanti fiyat sistemiyle ilan edilmelidir.

iii. Destekleme fiyatı hasattan önce ilan edilirken, ihraç imkanları ve iç

tüketim gözönüne alınarak ürünler arasındaki nisbî seviyeler bu iki hususa göre tesbit edilmelidir. Zira desteklemeye konu olan ürünlerin önemli bir kısmı (tütün, çay, fındık, kuru üzüm... v.d.) ihraç edilmektedir. Fiyatlar tesbit edilirken ihraç ve rekabet şartları gözönüne alınmazsa ya bu kanaldan elde edilen döviz girdisi azalacak, veya elde ihraç edilmeyen ve içte tüketilme ihtimali bulunmayan stoklar artacaktır.

iv. Destekleme politikasının enflasyonist baskı yapması kaçınılmazdır. Bu sebeple finansman kullanma şartları düzeltilmelidir.

v. Destekleme politikasıyla sadece bazı ürünlerin üretiminin yönlendirilmesi yanında verimlilik artışı ve özellikle üretim tekniklerinin değiştirilmesi hususu teşvik edilmelidir.

vi. Ülkemizdeki nüfusun yarısından fazlasını ilgilendiren bu politika, siyasî amaçlardan çok kendi prensiplerine göre yürütülmelidir.

KAYNAKLAR

- Arıkan, Rauf : Tarımda Destekleme Politikası, Türkiye 2. İktisat Kongresi, Tarım Komisyonu Tebliğleri, Cilt V, DPT, yayın No:1873, Ankara, 1981,
- Bulmuş, İsmail : Tarımsal Fiyat Oluşumuna Devlet Müdahalesi, Ankara İ.T.İ.A yayım, Ankara, 1978
- DPT : I. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967) Başbakanlık Devlet Matb. Ankara, 1963.
- DPT : II. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972) Başbakanlık Devlet Matb. Ankara, 1967
- DPT : Yeni Strateji ve Kalkınma Planı III. Beş Yıllık (1973-77) Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1973.
- DPT : IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-83) Ankara, 1979.
- DPT : V. Beş Yıllık Kalkınma Planı. (1985-1989)

- Ankara, 1985.
- DPT : Yıllık Programlar.
- DPT : V. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Destek Çalışmaları, Cilt:I, Ankara, 1981.
- Dufumier, Marc : Les Politiques Agraires Que Sais-Je,
No: 1472, Paris, 1986.
- Hatiboğlu, Zeyyad : Cumhuriyetin 50. yılında Türkiye'de Sanayileşme ve Sorunları, Semineri SBF, Ankara, 1973.
- İlkin, Akın : Kalkınma ve Sanayi Ekonomisi; İ.Ü.İ.Fİ. Yay. No:498, İstanbul, 1983.
- İloğlu, Asım Süreyya : Türkiye Ekonomi Kurumunun Kuruluşu ve 1929-1983 yıllarındaki Çalışmalarına Toplu Bir Bakış; Türkiye Eko. Kur. Yayın Seri No:1974/1, Ankara, 1974.
- Karaelmas, Adem : Türkiye'nin Hububat Politikasında Toprak Mahsulleri Ofisinin Rolü ve Hububat Üreticisi ve Tüketicilerinin Korunmasındaki Hizmetler, Tarımsal Ürünlerde Fiyatlar ve Destekleme Politikası Semineri, İzmir, Tic. Bor.yay. No:10, İzmir, 1973.
- Kıdıçbay, Mehmet Ali : Feodalite ve Klasik Dönem Osmanlı Üretim Tarzı, Gazi Üniversitesi Yayın, Ankara, 1982.
- Kuznets, Simon : Croissance et Structure Economique, Calmann Lévi, Paris, 1972.
- Lentdecker, Pierre-Guyde: Le Technicien du Commerce International, Edition Hommes et Techniques, Paris, 1986.
- OCDE : L'agriculture des Pays l'OCDE: Problèmes et Défis des Années 1980, Paris, 1984.
- OCDE : Politiques Nationales et Echanges Agricoles, Paris, 1983.

- Özgiiven, Ali : Tarım Ekonomisi ve Politikası, İstanbul, 1983.
- Salvatore, Dominick : Economi International; Cours et Problèmes, Serie Schaum, Paris, 1982.
- Serin, Necdet : Cumhuriyetin 50. yılında Türkiye'de Sanayileşme ve Sorunları Semineri, SPF, Ankara, 1972.
- Sahinöz, Ahmet : Orta Doğu Gıda Pazarları ve Türkiye, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası yayını, İstanbul, 1984.
- Tayşi, İsmet : Tarımın yapısı ve yeniden düzenlenmesi Türkiye, 2.İktisat Kongresi, Tarım Komisyonu Tebliğleri, DPT, Yay.No:1783, Ankara 1981.
- TRaak, Selçuk : İktisat Tarihi, Bursa İ.T.İ.A. Yayın No: 5, Bursa, 1973.